

**نشان‌دار کردن مشارکت‌های مردمی:
سازوکاری برای تأمین مالی داوطلبانه دفاع مقدس ملی**

مسعود بنافی

Doi: [10.22034/mrc.report.21484](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21484)

چکیده

با توجه به اهمیت مشارکت عمومی و پیچیدگی‌های رو به افزایش جنگ‌های نوین، گسترش چشمگیر نیازهای دفاعی و هزینه‌های مرتبط با آن، و همچنین تمایل فزاینده جامعه به مشارکت هدمند و شفاف، سازوکارهای سنتی کمک‌رسانی دیگر پاسخگوی الزامات دوران دفاع نیست. در این راستا، سازوکار نوآورانه «نشان‌دار کردن» به عنوان راهکاری کلیدی برای گره زدن مستقیم کمک‌های مردمی به نیازها و اهداف مشخص و اولویت‌بندی شده در حوزه دفاع ملی معرفی می‌گردد. این رویکرد، با هدف افزایش حداکثری اعتماد عمومی، تضمین شفافیت عملیاتی، و ارتقای پاسخگویی، به اهداکنندگان امکان می‌دهد تا از تأثیرگذاری مستقیم و ملموس مشارکت خود اطمینان حاصل کنند و حس عاملیت آنان تقویت گردد. پیاده‌سازی این سازوکار مستلزم تعریف دقیق «نشان‌ها» (نیازهای اولویت‌دار)، ایجاد یک پلتفرم دیجیتال جامع برای مدیریت فرآیند، برقراری سازوکارهای دقیق تضمین مصرف و گزارش‌دهی، و اجرای برنامه‌های گسترده ترویج و فرهنگ‌سازی است. نتایج مورد انتظار از اجرای «نشان‌دار کردن»، کاهش فشار بر بودجه عمومی، افزایش چشمگیر انگیزه مشارکت‌کنندگان، کارایی بهتر در لجستیک و مدیریت منابع، و در نهایت، تقویت بنیادین تاب‌آوری ملی در ابعادی پایدار و فراگیر خواهد بود.

مشخصات گزارش

نوع گزارش:

- طرح/ لایحه
- راهبردی
- نظارتی

شماره مسلسل:

۲۱۴۸۴

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۲/۲۵

خلاصه مدیریتی

تأمین مالی هزینه‌های دفاع ملی در مواجهه با جنگ‌های نوین، به دلیل پیچیدگی‌های لجستیکی و ابعاد گسترده اقتصادی، نیازمند فراتر رفتن از بودجه‌های دولتی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی است. با این حال، الگوهای سنتی جمع‌آوری کمک‌ها به دلیل عدم شفافیت در مصارف و فقدان حق انتخاب برای اهداکنندگان، کارایی خود را از دست داده‌اند. راهبرد «نشان‌دار کردن» (Marking) با ایجاد پیوند مستقیم میان منابع خرد مردمی و نیازهای عملیاتی مشخص (نظیر تولید پهپاد، تجهیزات رزمندگان یا حمایت از خانواده شهدا)، پاسخی نوآورانه به این چالش است. این سازوکار با تقویت «حس عاملیت» در شهروندان و تضمین رصدپذیری هزینه‌کردها، علاوه بر کاهش فشار بر بودجه عمومی، تاب‌آوری ملی را از طریق جلب اعتماد حداکثری و مشارکت هدفمند جامعه ارتقا می‌دهد.

بیان/شرح مسئله

جنگ‌های امروزی از تقابل نظامی فراتر رفته و ابعاد وسیع اقتصادی و اجتماعی یافته‌اند که هزینه‌های دفاعی را به شدت افزایش داده است. از سوی دیگر، جامعه ایران تمایل دارد مشارکت خود را از حالت «کمک کلی» به سمت «مشارکت هدفمند» سوق دهد. در سازوکارهای فعلی، اهداکننده از سرنوشت دقیق کمک خود و میزان تأثیرگذاری آن در لایه‌های مختلف دفاعی آگاه نیست. این ابهام در نحوه مصرف و عدم امکان انتخاب حوزه‌های اولویت‌دار توسط مردم، منجر به کاهش انگیزه برای مشارکت‌های کلان و مستمر شده و شکافی میان ظرفیت‌های مالی مردمی و نیازهای واقعی جبهه‌های دفاعی ایجاد کرده است.

نقطه نظرات/یافته‌های کلیدی

سازوکار نشان‌دار کردن، مشارکت مردمی را از یک عمل انتزاعی به یک اقدام ملموس و راهبردی تبدیل می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که برقراری شفافیت عملیاتی و پاسخگویی نظام‌مند، کلید ارتقای اعتماد عمومی است. کارکردهای اصلی این رویکرد شامل ایجاد پیوند عمیق میان توده مردم و اهداف دفاعی، افزایش کارایی لجستیکی از طریق شناسایی دقیق نیازها، و ارضای نیاز روانی اهداکنندگان به مشاهده نتایج مستقیم (مانند تخصیص مبلغ به یک پروژه خاص دفاعی) است. این مدل نه تنها یک ابزار مالی، بلکه سازوکاری برای مدیریت هوشمند منابع بر اساس اولویت‌های ملی است.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

برای عملیاتی‌سازی این راهبرد، اقدامات ذیل پیشنهاد می‌گردد:

۱. طراحی کاتالوگ نشان‌ها: شناسایی و دسته‌بندی نیازهای اولویت‌دار دفاعی (تجهیزاتی، فرهنگی و حمایتی) و تعریف شناسنامه دقیق برای هر نشان.

۲. ایجاد پلتفرم دیجیتال ملی: راه‌اندازی سامانه جامع برای نمایش نیازها، درگاه پرداخت امن و ارائه گزارش‌های تصویری و مستند از تحقق اهداف به اهداکنندگان.
۳. تضمین نظارتی و ردیابی: تخصیص کدهای رهگیری منحصر به فرد برای هر کمک و ایجاد حساب‌های بانکی مجزا جهت اطمینان از عدم انحراف منابع از هدف تعیین‌شده.
۴. ترویج و فرهنگ‌سازی: اجرای کمپین‌های رسانه‌ای برای تبیین مفهوم نشان‌دار کردن و پیوند زدن آن با مناسبت‌های ملی و مذهبی جهت جلب مشارکت حداکثری.

۱. مقدمه

در دنیای امروز، جنگ دیگر محدود به تقابل‌های نظامی صرف نیست، بلکه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی گسترده یافته است. این گستردگی، به تبع خود، هزینه‌ها و نیازهای مرتبط با دفاع ملی را نیز به طرز چشمگیری افزایش داده است. از تأمین تسلیحات و تجهیزات پیچیده گرفته تا پشتیبانی لجستیکی، درمانی، فرهنگی، و حتی حمایت‌های روانی و اجتماعی از رزمندگان و خانواده‌های آنان، طیف وسیعی از نیازمندی‌ها بروز یافته است.

در چنین شرایطی، ملت ایران همواره نشان داده است که آمادگی بالایی برای مشارکت در دفاع از ارزش‌ها و امنیت ملی خود دارد. اما این تمایل ذاتی به مشارکت، در مواجهه با پیچیدگی‌های نوین و نیازهای متنوع، به سمت هوشمندی و هدفمندی بیشتری سوق یافته است. امروز، مردم صرفاً به دنبال «کمک کردن» نیستند، بلکه مایلند بدانند «به چه چیزی» و «برای چه هدفی» کمک می‌کنند. آن‌ها تمایل دارند تا با مشارکت در حوزه‌هایی که برایشان اولویت دارد یا با آن‌ها همذات‌پنداری بیشتری احساس می‌کنند، تأثیرگذاری مستقیم و ملموس‌تری را شاهد باشند. این تمایل به مشارکت «هدفمند» و «گزینه‌شده»، در سازوکارهای سنتی که غالباً با ابهامات مصرف و عدم امکان انتخاب دقیق همراه بوده‌اند، به خوبی پاسخ داده نمی‌شود.

اینجاست که سازوکار «نشان‌دار کردن» (Marking) به عنوان یک راهکار نوآورانه مطرح می‌گردد. «نشان‌دار کردن» با فراهم آوردن امکان گره زدن هر کمک مردمی به یک «نیاز» یا «هدف» مشخص و اولویت‌بندی شده در حوزه دفاع ملی، دقیقاً به این تمایل عمیق جامعه پاسخ می‌دهد. این سازوکار، به جای رویکرد کلی و انتزاعی، امکان مشارکت در حوزه‌های ملموسی مانند «ساخت موشک»، «ساخت پهپاد»، «تأمین تجهیزات انفرادی رزمندگان»، «حمایت از برنامه‌های فرهنگی نظیر موبکب‌ها»، «کمک به خانواده شهدا»، یا «تأمین بخشی از هزینه‌های درمانی جانبازان» و نظایر آن را فراهم می‌آورد. بدین ترتیب، «نشان‌دار کردن» نه تنها بر شفافیت و اعتماد می‌افزاید، بلکه با ارضای حس عاملیت و هدفمندی در مشارکت‌کنندگان، به افزایش، تعمیق و پایداری این روحیه در جامعه کمک شایانی خواهد کرد و تاب‌آوری ملی را در ابعاد گسترده‌تری تضمین می‌نماید.

«نشان‌دار کردن» در این بستر، فرآیندی است که طی آن، هرگونه کمک مالی یا مادی، به طور مشخص و غیرقابل تفکیک، به یک «نیاز» یا «هدف» از پیش تعیین‌شده و اولویت‌بندی شده در حوزه دفاع ملی گره زده می‌شود. این بدان معناست

که هر ریال یا هر قلم کالا، مسیر مشخصی را طی کرده و مصرف آن به طور دقیق برای همان هدف تعیین شده، قابل رصد و گزارش‌دهی است. این رویکرد، فراتر از یک تخصیص بودجه ساده است. در تخصیص ساده، منابع به یک بخش کلی (مانند «بودجه پشتیبانی جبهه») واریز شده و ممکن است در مصارف مختلف آن بخش هزینه شود. اما در «نشان‌دار کردن»، مبلغ یا کالای اهدایی، به یک «نشان» یا «برچسب» مشخص تعلق می‌گیرد، نظیر «خرید لانچر»، «ساخت شهرک موشکی» و ...

کارکردهای کلیدی سازوکار نشان‌دار کردن عبارت است از:

- کاهش فشار بر بودجه عمومی: با افزایش احتمال مشارکت مردم، فشار بر بودجه عمومی کاسته می‌شود.
- افزایش حداکثری اعتماد: اهداکننده با اطمینان کامل می‌داند که کمک او دقیقاً صرف چه امری شده و این امر، اعتماد را به سطحی بی‌سابقه ارتقا می‌دهد.
- هدفمندی دقیق و اولویت‌بندی شده: این سازوکار به نهادهای مسئول اجازه می‌دهد تا نیازهای اولویت‌دار و دقیق را شناسایی، مستندسازی، و به عنوان «نشان» به جامعه معرفی کنند. همچنین، به اهداکننده امکان می‌دهد تا بر اساس علاقه و اولویت خود، در کدام نشان مشارکت کند.
- شفافیت عملیاتی و پاسخگویی: نشان‌دار کردن مستلزم ایجاد یک سیستم رصد و گزارش‌دهی دقیق است. هر «نشان» باید دارای شناسه‌ای باشد که بتوان مصرف آن را ثبت و مستند کرد و گزارش آن را به اهداکننده ارائه داد. این امر، پاسخگویی را به شکلی نظام‌مند تضمین می‌کند.
- افزایش انگیزه و احساس عاملیت: وقتی فرد می‌بیند که کمک او مستقیماً تأثیرگذار بوده و نتیجه آن را مشاهده می‌کند، انگیزه او برای مشارکت‌های آتی به شدت افزایش می‌یابد. این احساس که «من مستقیماً در این امر نقش داشته‌ام (Sense of Agency)»، بسیار قدرتمند است.
- کارایی لجستیکی و مدیریتی: با داشتن لیستی مشخص از نشان‌ها و میزان نیاز برای هر کدام، برنامه‌ریزی برای تأمین، توزیع، و مدیریت منابع به شکلی بسیار کارآمدتر انجام خواهد شد.
- ایجاد پیوند عمیق‌تر با توده مردم: این رویکرد می‌تواند با توده مردم که به شفافیت، انتخاب، و مشاهده نتایج اقدامات خود اهمیت می‌دهند، ارتباط مؤثرتری برقرار کند.

۲. شیوه پیاده‌سازی و اجرا

۲-۱. طراحی و تعریف نشان‌ها (Definition & Needs Identification):

- شناسایی نیازهای اولویت‌دار: نهادهای مسئول (مانند ستاد کل نیروهای مسلح، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ارتش جمهوری اسلامی ایران، سازمان برنامه و بودجه، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، سازمان‌های حمایتی

ایثارگران، و...) باید به طور مستمر نیازهای واقعی و اولویت‌دار در حوزه دفاع ملی را شناسایی کنند. این نیازها باید ملموس، قابل اندازه‌گیری، و دارای اهمیت راهبردی باشند.

- **دسته‌بندی نشان‌ها:** نیازها باید در دسته‌های مشخص و قابل فهم برای عموم مردم دسته‌بندی شوند.
- **تعریف دقیق هر نشان:** برای هر نشان، باید مشخصات دقیقی تعیین شود؛ مانند:
- **عنوان روشن و جذاب:** مثلاً «هر موشک، گامی در استقامت» یا «سهم شما در افطاری یک رزمنده».
- **شرح مختصر و تأثیرگذار:** توضیح اینکه این کمک صرف چه چیزی می‌شود و چه اثری دارد.
- **مبلغ هدف:** تعیین مبلغ دقیق یا تقریبی مورد نیاز برای هر نشان
- **اولویت‌بندی:** مشخص کردن سطح اولویت هر نشان.

۲-۲. ایجاد زیرساخت پلتفرم دیجیتال (Digital Platform Infrastructure):

- **توسعه یک پلتفرم جامع:** ایجاد یک اپلیکیشن موبایل و وبسایت متمرکز که تمامی فرآیندهای مربوط به «نشان‌دار کردن» را پوشش دهد. این پلتفرم باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:
- **کاتالوگ «نشان‌ها»:** نمایش لیست کامل نشان‌ها با توضیحات، تصاویر، مبالغ هدف، و اولویت‌ها.
- **درگاه پرداخت امن و متنوع:** پشتیبانی از انواع روش‌های پرداخت آنلاین (کارت بانکی، کیف پول الکترونیکی و...).
- **قابلیت انتخاب و تخصیص:** امکان انتخاب یک یا چند نشان توسط اهداکننده و تخصیص مبلغ مورد نظر به آن‌ها.
- **سیستم رصد و گزارش‌دهی:** ثبت تمامی تراکنش‌ها و تخصیص‌ها. ایجاد سیستمی برای ثبت مستندات مصرف (عکس، ویدئو، رسید، گواهی) و ارائه آن به اهداکننده.
- **بخش ارتباط با اهداکننده:** امکان ارسال پیام، دریافت گزارش، و پیگیری وضعیت کمک.
- **بخش مدیریتی برای نهادهای مسئول:** پنلی برای تعریف نشان‌ها، تأیید مصرف، مدیریت تراکنش‌ها، و تولید گزارش‌های تحلیلی.

۲-۳. ایجاد سازوکارهای تضمین مصرف و پاسخگویی (Accountability Mechanisms & Assurance):

- **تخصیص مجزا:** وجوه «نشان‌دار» شده باید به صورت مجزا در حساب‌های بانکی مشخص یا سیستم‌های مالی داخلی، نگهداری شوند و صرفاً برای همان نشان تعریف شده مصرف گردند.
- **کد رهگیری منحصر به فرد:** هر «نشان» یا هر بسته کمک «نشان‌دار» شده، باید دارای یک کد رهگیری منحصر به فرد باشد تا بتوان مسیر آن را از زمان جمع‌آوری تا مصرف نهایی، دنبال کرد.
- **مستندسازی دقیق مصرف:** تمامی هزینه‌ها باید با ارائه مستندات (فاکتور خرید، رسید، عکس یا فیلم از تحویل کالا/خدمت) ثبت شوند.
- **نظارت مستمر:** ایجاد یک واحد نظارتی مستقل یا برون‌سپاری فرآیند نظارت به سازمان‌های معتبر برای اطمینان از صحت اجرای فرآیند «نشان‌دار کردن» و مصرف منابع.

گزارش‌دهی دوره‌ای و موردی: ارائه گزارش‌های منظم (مثلاً ماهانه یا فصلی) به اهداکنندگان و انتشار گزارش‌های جامع‌تر به صورت عمومی. همچنین، ارائه گزارش موردی بلافاصله پس از اتمام چرخه مصرف یک «نشان» خاص.

۲-۴. ترویج و فرهنگ‌سازی (Cultural Integration & Promotion):

- کمپین‌های اطلاع‌رسانی: اجرای کمپین‌های رسانه‌ای گسترده برای معرفی مفهوم «نشان‌دار کردن»، تشریح مزایای آن، و ترغیب مردم به مشارکت از این طریق.
- آموزش و توجیه: برگزاری کارگاه‌ها و جلسات آموزشی برای نهادهای مسئول و همچنین جامعه هدف، جهت آشنایی با چگونگی عملکرد این سازوکار.
- جذب مشارکت‌کنندگان کلیدی: همکاری با چهره‌های شاخص فرهنگی، ورزشی، و مذهبی برای ترویج این رویکرد.
- ادغام با مناسبت‌ها: پیوند زدن کمپین‌های «نشان‌دار کردن» با مناسبت‌های ملی و مذهبی (مانند اعیاد، ماه رمضان، سالگرد دفاع مقدس) برای افزایش اثربخشی.

گزیده سیاستی:

سازوکار «نشان‌دار کردن»، کمک‌های مردمی را به اولویت‌های دفاع ملی گره می‌زند تا شفافیت و اعتماد افزایش یابد. این پیشنهاد ضمن افزایش مشارکت مردمی، منجر به کاهش فشار بودجه‌ای و تقویت تاب‌آوری ملی می‌شود.